

ІСТОРИЧНИЙ ЧАСОПИС
З БОГЕМІСТИКИ І СЛОВАКІСТИКИ

Випуск 7

«РІК-У» 2018

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA A VEDY UKRAJINY
ŠTÁTNA VYSOKÁ ŠKOLA
“UŽHORODSKÁ NÁRODNÁ UNIVERZITA”
CENTRUM HISTORICKÝCH ŠTÚDIÍ Z BOHEMISTIKY A SLOVAKISTIKY
KOMISIA HISTORIKOV UKRAJINY A SLOVENSKA

HISTORICKÝ ČASOPIS
Z BOHEMISTIKY A SLOVAKISTIKY

Číslo 7

Časopis je venovaný 100-ročiu vzniku
Prvej Československej Republiky

Užhorod
Vydavateľstvo “RIK-U” 2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЦЕНТР ІСТОРИЧНИХ СТУДІЙ З БОГЕМІСТИКИ І СЛОВАКІСТИКИ
КОМІСІЯ ІСТОРИКІВ УКРАЇНИ І СЛОВАЧЧИНИ

ІСТОРИЧНИЙ ЧАСОПИС
З БОГЕМІСТИКИ І СЛОВАКІСТИКИ

Випуск 7

ДО 100-РІЧЧЯ УТВОРЕННЯ
ПЕРШОЇ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Ужгород
Видавництво «РІК-У» 2018

УДК 94 (477.87)

I-90

Редакційна колегія:

Ліхтей Ігор Михайлович, кандидат історичних наук, доцент (відповідальний редактор, Ужгород); **Боряк Геннадій Володимирович**, доктор історичних наук, професор, чл.-кор. НАН України (Київ); **Віднянський Степан Васильович**, доктор історичних наук, професор, чл.-кор. НАН України (Київ); **Вегеш Микола Миколайович**, доктор історичних наук, професор (Ужгород); **Вовканич Іван Іванович**, доктор історичних наук, професор (Ужгород); **Гайдош Маріан**, кандидат історичних наук, доцент (Кошиці, Словачька Республіка); **Гарбульова Любиця**, кандидат історичних наук, доцент (Пряшів, Словачька Республіка); **Дерфіняк Патрік**, кандидат історичних наук, доцент (Пряшів, Словачька Республіка); **Доубек Вратислав**, кандидат історичних наук, доцент (Прага, Чеська Республіка); **Коня Петер**, кандидат історичних наук, професор (Пряшів, Словачька Республіка); **Серапіонова Єлена Павлівна**, доктор історичних наук, професор (Москва, Російська Федерація); **Товтин Яна Іванівна**, кандидат історичних наук, доцент (Ужгород); **Шворц Петер**, кандидат історичних наук, професор (Пряшів, Словачька Республіка); **Шніцер Ігор Омелянович**, кандидат історичних наук, доцент (Ужгород).

Упорядник: І.М.Ліхтей

Рецензенти:

Адам Ян – кандидат історичних наук, доцент Інституту історії Філософського факультету Пряшівського університету у Пряшеві (Словачька Республіка).

Віздал Маріан – кандидат історичних наук, доцент Інституту історії Філософського факультету Пряшівського університету у Пряшеві (Словачька Республіка).

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри історії Стародавнього світу і Середніх віків ДВНЗ "УжНУ" (протокол № 5 від 27 грудня 2018 р.)

ISBN 978-617-596-053-0 (серія)

ISBN 978-617-7692-44-6

© Центр історичних студій з богемістики і словакістики ДВНЗ "УжНУ", 2018

© Автори статей, 2018

© Ліхтей І.М. упорядкування, 2018

© Видавництво «РІК-У», 2018

ЗМІСТ

ВІД УПОРЯДНИКА	7
НАУКОВІ СТАТТІ	8
<i>Radovan RUSINKO. VÝVOJ NAJSTARŠÍCH PRIEKOPOVÝCH OHRADENÍ V ROČIATKOSCH NEOLITIZÁCIE ĽUDSTVA .....</i>	<i>8</i>
<i>Павло ПЕНЯК. ВИХОДЕЦЬ ІЗ ПРИКАРПАТТЯ – УЧАСНИК ПРАЗЬКОЇ ШКОЛИ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЇ .....</i>	<i>15</i>
<i>Ярослав АНДРУСЯК. ЧЕСЬКО-ТУРЕЦЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ ЗА ПРАВЛІННЯ ВЛАДИСЛАВА ІІ ТА ЛЮДОВІКА ІІ ЯГЕЛЛОНІВ (КІНЕЦЬ XV– ПЕРША ЧВЕРТЬ XVI СТ.).....</i>	<i>22</i>
<i>Іван БОРИС. ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ РЕФОРМАЦІЇ НА СХІДНОСЛОВАЦЬКИХ ЗЕМЛЯХ.....</i>	<i>33</i>
<i>Juraj HORVÁTH. UDALOSTI ROKOV 1918 – 1919 A ICH PRIEBEH NA VÝCHODNOM SLOVENSKU OČAMI MIESTNYCH KRONIKÁROV. ...</i>	<i>50</i>
<i>Ігор ЛИХТЕЙ. ДО ПИТАННЯ ПРО ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНУ ЕКСПЕДИЦІЮ ПЕТРА БОГАТИРЬОВА НА ПІДКАРПАТСЬКУ РУСЬ 1923 РОКУ .....</i>	<i>59</i>
РЕЦЕНЗІЇ.....	72
<i>Nestorov letopis: povest' o dávných časoch na ruskej zemi / z ruského originálu Polnoje sobranije russkich letopisej, Lavrentijevskaja letopis' ... preložil a úvodnú štúdiu napísal Miroslav Daniš; ilustrácie Miroslav Cipár. – Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2018. – 319 s. (Milan Augustín) .....</i>	<i>72</i>
<i>Peter Švorc. Od pluhu do senátorského kresla. Jurko Lažo a jeho doba (1867 – 1929). – Prešov: UNIVERSUM – EU, 2018 – 271 s. (Igor Lixmeľ) .....</i>	<i>84</i>
<i>Hoptová Luciána. Bieloruská emigrácia na území Československa (1918– 1945). – Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2017. – 144 s. (Igor Lixmeľ) .....</i>	<i>90</i>

Словацьке національне повстання у ракурсі регіоналістики.
Огляд збірника: Slovenské národné povstanie a záver vojny na území
Žilinského kraja 1944-1945. Zborník z konferencie organizovanej ŽSK
a ÚPN dňa 25 septembra 2014 v Žiline / zost. Martin Lacko a Michal
Malatinský. – Žilina : Timeprint, 2014. – 304 s. (*Іван Боровець*) 94

Повернення забутого світу. Matej Masaryk. Zabudnutý svet.
Próza Janka Alexyho v rokoch 1914–1930. – Bratislava: Univerzita
Komenského v Bratislave, 2017. – 186 s. (*Тетяна Ліхтей*) 103

Крізь призму часу. Юрій Балега. Особистість у вимірі часу /
Упорядкув. Надії Ференц. – Ужгород: Гражда, 2017. – 742 с.
(*Тетяна Ліхтей*) 106

ХРОНІКА 109

Міжнародний «круглий стіл» про доленосні події 1918 – 1921 років
в історії Центрально-Східної Європи та засідання комісії істориків
України і Словаччини (*Ігор Ліхтей*) 109

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 112

діячів, що відігравали важливу роль у суспільно-політичному житті Австро-Угорської монархії та Чехословацької республіки. Серед наведених унаочнень чехословацької доби – рідкісні фотографії з історії Підкарпатської Русі. Все це неабияк наповнює книжку, робить її привабливою як для фахівців-істориків, так і для широкого загалу, а також для всіх тих, кому небайдуже минуле Карпатського регіону.

Ігор Ліхтей

Hoptová Luciána. Bieloruská emigrácia na území Československa (1918– 1945). – Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity vPrešove, 2017. – 144 s. (Гоптова Луціана. Білоруська еміграція на території Чехословаччини (1918 – 1945). – Пряшів: Видавництво Пряшівського університету у Пряшеві. – 2017. – 144 с.).

Одним із наслідків громадянської війни та утвердження на теренах колишньої Російської імперії більшовицького режиму стала масова еміграція населення, яке не бажало визнавати нову владу. В еміграції опинилися росіяни, українці, білоруси, грузини, вірмени, а також козаки, які вважали себе чи не окремою національністю. Чимало з них оселилося в Чехословацькій республіці (ЧСР). Найбільше тут проживало росіян та українців, тоді як білоруси були за чисельністю третьою емігрантською спільнотою. Тож питання впливу білоруської еміграції на культурно-політичне життя Чехословаччини 20 – 40-х років ХХ ст. заслуговує на окрему розмову. Разом з тим окреслена проблематика належить до малодосліджених сторінок історії Центрально-Східної Європи. Адже на сьогодні найбільш активно вивчається діяльність російської та української громад у ЧСР. А тому наукова студія Луціани Гоптові є чи не першою узагальнюючою працею про білоруських переселенців, яким волею долі судилося жити й працювати в чеських і словацьких землях у період з 1918 по 1945 роки.

В основі рецензованого видання – дисертаційне дослідження Луціани Гоптової на здобуття наукового ступеня PhD. Воно було підготовлене й успішно захищене під керівництвом доцента Пряшівського університету Любиці Гарбульової, знаної дослідниці з проблем російської та української еміграції у міжвоєнній Чехословаччині.

У першому розділі своєї монографії Л.Гоптова стисло простежує перебіг національно-визвольних змагань у Білорусі упродовж 1917 – 1918 років. В результаті, постала незалежна Білоруська Народна Республіка (БНР), яка відмовилася підкорятися більшовицькому режиму. Та попри всі зусилля, БНР не змогла встояти перед натиском радянської Росії. У листопаді 1918 р. радянська Червона армія вторглася на територію Білорусі. Відтак 1 січня 1919 року більшовики проголосили Білоруську Радянську Соціалістичну Республіку (БРСР). Склалася напружена політична ситуація, що змушувало білорусів полишати рідні місця. Уже перебуваючи в екзилі, лідери БНР продовжували боротьбу за її існування. У цьому контексті заслуговує на увагу матеріал про прибуття в травні 1919 р. делегації БНР на чолі з Антоном Луцкієвичем до Парижа, де в рамках мирної конференції тривали засідання представників провідних держав. Однак усі зусилля білоруських делегатів не дали бажаних результатів, і БНР так і не відновила свою чинність.

Другий розділ присвячено висвітленню життя й діяльності білоруських емігрантів у Чехословаччині в період між двома світовими війнами. Як впливає з монографії, білоруси стали прибувати до Чехословаччини в ході першої хвилі міграційних процесів, що розпочалися внаслідок проголошення БРСР. Подальша хвиля міграції населення Білорусі, на думку дослідниці, пов'язана з радянсько-польською війною, що завершилася в 1921 р. підписанням мирного договору в Ризі, згідно з яким територію країни було поділено на дві частини. Західна Білорусь відійшла до Польщі, а на східних теренах країни було знову проголошено радянську республіку.

Відтак авторка звертає увагу на те, що білоруси, які поселилися в ЧСР, створили тут низку своїх організацій. Серед них провідну роль відігравали такі товариства, як Білоруська Громада (у

1924 р. перейменована у Білоруську Раду в Празі) та Об'єднання Білоруських Студентських Організацій. Основною метою діяльності цих та інших білоруських організацій було передусім надання матеріальної й моральної підтримки своїм співвітчизникам. Крім того, всі вони переймалися розвитком білоруської культури. Авторка також наголошує на тому, що чехословацька влада надавала допомогу білоруській діаспорі (як і емігрантам з інших країн). Так, влада ЧСР забезпечила прихисток такій поважній установі, як Рада Білоруської Народної Республіки, а також посприяла у створенні 1928 р. Білоруського закордонного архіву. Емігранти з Білорусі могли не лише вільно висловлювати свої думки, відзначати національні свята, плекати національну мову, але й отримали право навчатися в школах та вишах ЧСР.

Утім, як наголошує авторка монографії, уже в 30-ті роки ХХ ст. активність білоруських товариств пішла на спад, що було зумовлено низкою причин. Це, зокрема, поганні соціальні умови та ізоляція білорусів, а також те, що чимало їхніх співвітчизників, які здобули в ЧСР вищу освіту, покинули країну. Дещо пожвавилася діяльність білоруської еміграції в умовх окупації Чехословаччини нацистською Німеччиною, про що йдеться в третьому розділі наукової студії Л.Гоптової. У цей час білоруські емігранти продовжували перейматися, насамперед, розвитком культури. Разом із тим, робилися спроби відродження Білоруської Народної Республіки під протекторатом Німеччини. Такий план намагалися реалізувати члени філіалу Білоруського комітету самопомогги у Празі та його очільник Ян Єрмаченка.

Окремий розділ монографії присвячено висвітленню життєвого шляху чотирьох визначних представників білоруської еміграції в ЧСР. Йдеться про поетесу Ларису Геніуш (1910 – 1983), історика, археолога й нумізмата Людмилу Красковську (1904 – 1999), оперного співака Михайла Забейду-Сумицького (1900 – 1981) та політичного діяча Василя Захарку (1877 – 1943).

З-поміж згаданих діячів заслуговує на увагу чин Людмили Красковської, мати якої була українкою, а батько – Іван Красковський – очолював надзвичайну дипломатичну місію Української Народної Республіки на Кавказі в 1919 – 1920 роках. Через деякий

час після завершення студій з археології та історії мистецтва на філософському факультеті Карлового університету в Празі Людмила Красковська перебралася до Братислави і стала працювати у Словацькому краєзнавчому музеї (з 1961 р. – Словацький національний музей), а також читала лекції студентам філософського факультету в університеті ім.Яна Амоса Коменського. Упродовж 1942 – 1979 років організувала й очолила 53 археологічні експедиції, метою яких було вивчення римських і слов'янських старожитностей на теренах Словаччини. Доробок Л.Красковської, яку називали “примою словацької археології”, становить понад 270 праць – монографій, статей та рецензій.

Суттєво доповнюють видання Л.Гоптової додатки, у яких подано зразки документів. Деякі з них свідчать про те, що білоруські й українські студенти-емігранти, які навчалися в Празі, мали й спільні товариства. Такими, зокрема, були “Громада українських і білоруських студентів лісового інженерства в Празі”, “Установче бюро праці української й білоруської академічної еміграції в ЧСР”, “Допомоговий фонд українських і білоруських студентів у Празі”. У книзі (с. 125 – 127) оприлюднено звернення цих організацій до державних установ та чехословацької громадськості про дозвіл майбутнім лісовим інженерам проходити практику на Підкарпатській Русі, про надання субвенції чи іншої матеріальної підтримки.

Слід також звернути увагу на наявність на сторінках видання фотографій та інших наочних зображень, які відтворюють життя й діяльність білоруських емігрантів у ЧСР. Тож книга Луціани Гоптової стане в нагоді всім, передусім, звичайно ж, тим, хто цікавиться історією Чехії та Словаччини 20 – 40-х років ХХ ст.

Ігор Ліхтей